

**ТУРОН ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ ТАСАРРУФИДАГИ
ПСИХОЛОГИЯ ВА ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ
ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ**

**“ЁШЛАРНИ МАЪНАВИЙ-АХЛОҚИЙ ВА
ЖИСМОНИЙ БАРКАМОЛ ЭТИБ
ТАРБИЯЛАШ ВА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ
ЖАРАЁНЛАРИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ
СТРАТЕГИК МОДЕЛЛАРИ”**

**РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
КОНФЕРЕНЦИЯСИ МАТЕРИАЛЛАРИ
ТЎПЛАМИ**

2022-йил 17-декабрь

ТОШКЕНТ

**ТУРОН ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ ТАСАРРУФИДАГИ
ПСИХОЛОГИЯ ВА ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ
ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ**

**“ЁШЛАРНИ МАЪНАВИЙ-АХЛОҚИЙ ВА
ЖИСМОНИЙ БАРКАМОЛ ЭТИБ ТАРБИЯЛАШ
ВА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ЖАРАЁНЛАРИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ СТРАТЕГИК
МОДЕЛЛАРИ”**

**РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ КОНФЕРЕНЦИЯСИ
МАТЕРИАЛЛАРИ ТЎПЛАМИ**

2022-йил 17-декабрь

**ТУРОН Ф.А., 2023
ТОШКЕНТ - 2023**

3. Проблемы музыкального мышления: Сб. статей. Л., 1974.
4. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. М., 1967.
5. Янов-Яновская Н.С. Муталь Бурханов. Время, жизнь, творчество. Т. 1999.

ЎҚУВЧИЛАРНИ МАЪНАВИЙ-АХЛОҚИЙ ТАРБИЯЛАШНИНГ ИЖТИМОЙ ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ

*Рахмонова Гуллола Шавкатовна,
Бухоро давлат университети
Мақтабгача таълим кафедраси ўқитувчиси
gullolaraxmon76mail.ru*

***Аннотация:** Ушбу мақолада ўқувчиларда маънавий-ахлоқий сифатларни ривожлантириши зарурияти, маънавий-ахлоқий компетенцияларни ривожлантириши усуллари ва уларни маънавий, маданий, ахлоқий, сиёсий, ҳуқуқий, иқтисодий, ижтимоий жиҳатдан етук мустақил фикрловчи баркамол авлод қилиб вояга етказишининг илмий-услубий асослари ишлаб чиқилган.*

***Таянч сўз ва иборалар:** таълим, тарбия, маънавият, компетенция, маданий, ахлоқ, усул, услуб, маънавий-ахлоқий ривожланиш, метод, илмий-услубий асос.*

Кейинги вақтларда Ўзбекистонда ижтимоий-иқтисодий, сиёсий, маънавий-маърифий, маданий соҳаларда мазмунан бой ишлар амалга оширилмоқда. Буларнинг барчаси негизида инсон, мамлакатимиз фуқаролари ва ёшларнинг ҳуқуқ-манфаатларини ҳар томонлама муҳофаза қилиш ётади.

Мамлакатимизда 1997 йилнинг “Инсон манфаатлари йили”, 1998 йилнинг “Оила йили”, 2001 йилнинг “Соғлом авлод йили”, 2008 йилнинг “Ёшлар йили”, 2010 йилнинг “Баркамол авлод йили” деб аталиши ва бу тўғрисидаги Давлат дастурларининг қабул қилиниши ҳамда амалга оширилиши ҳам юқоридаги фикримиз далилидир. Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг “Маълумки, ёш авлод тарбияси ҳамма замонларда ҳам муҳим ва долзарб аҳамиятга эга бўлиб келган. Аммо биз яшаётган ХХІ асрда бу масала ҳақиқатан ҳам ҳаёт-мамот масаласига айланиб бормоқда.

“Тарбия қанча мукамал бўлса, халқ шунча бахтли яшайди”, дейди донишмандлар. Тарбия мукамал бўлиши учун эса бу масалада бўшлиқ пайдо бўлишига мутлақо йўл қўйиб бўлмайди”, деган таъкиди, юртимизда ёшлар тарбиясига, айниқса, оила, оналик ва болаликни ижтимоий муҳофаза қилишга алоҳида эътибор берилаётганининг далолатидир.

Умумтаълим мактабларининг бошланғич синф ўқувчиларининг психологик ўзига хос жиҳатларини инобатга олган ҳолда уларга таълим тарбия бериш ўзининг самарали натижаларини бериши қатор педагогик ва психологик тадқиқотларда ўз исботини топган. Бошланғич таълим ўқувчилари даврига хос аҳамиятли томони шундаки, боланинг боғча ёши даврида тўплаган шахсий тажрибаси, тил бойлиги, билиш имкониятлари энди тартибга туша бошлайди, у ҳам интеллектуал, ҳам ахлоқан, ҳам ижтимоий томондан ривожланиб, улғая бошлайди. Женевалик психолог олим Жан Пиаженинг маълумотларига кўра, 6-7 ёшли боланинг интеллектуал салоҳиятида кескин бурилишлар рўй беради. Унинг хотираси анча яхши бўлиб, маълум тизимга, тартибга тушади, энди у кўпроқ ўзи хоҳлаган нарсаларни эсда сақлаб қоладиган бўлиб боради. Бошланғич мактабда ўқиётган бола учун шахсий ютуқлари – ўқишда, спортда болалар орасидаги нуфузи ва обрўси катта аҳамият касб эта боради. Энг муҳими, айнан бу давр ахлоқий меъёрларнинг маъносини тушуниш, ахлоқий қадриятларни ўзлаштириш ва маънавий тасаввурларнинг шаклланиши учун ўта сезгир ва қулай ҳисобланади. Шунинг учун ҳам катталарга ҳурмат, кичикларни эъзозлаш, ота-онага эҳтиром кўрсатиш, Ватанни севиш, шахсий ва ижтимоий мулкка тўғри муносабатли ҳислари тарбияланади. Бола жазо билан рағбатлантириш ўртасидаги фарқни ажрата бошлайди ва нима қилиб бўлса ҳам

жазоланмасдан, кўпчиликнинг назаридан қолмасликка ҳаракат қилади. Шу боис ҳам оилада ва таълим масканида боланинг ахлоқий ва маънавий тарбияси учун яратилган яхши шарт-шароит айти бу даврда ўзининг сезиларли самарасини беради. Ўқувчилар шахсини шакллантириш ишларини намунали йўлга қўйиш учун аввало уларнинг характер хислатларини қанчалик таркиб топганлигини аниқлаш мақсадга мувофиқдир. Ҳар бир ўқувчи ахлоқий тушунчаларни қандай ўзлаштирганлигини аниқламай туриб улар билан муносабатга киришиш мумкин эмас. Бошланғич синф ўқувчилари ишонувчан, ташқи таъсирларга берилувчан бўладилар. Буюк алломаларимиз таъкидлаганларидек, кишининг феъл-атвори ҳаммадан кўра ҳаётнинг дастлабки йилларида таркиб топади ва унда шу даврда пайдо бўлган сифатлар, мустаҳкам ўрнашиб кишининг иккинчи табиатига айланади. Инсоннинг иккинчи табиатида ижобий хиссиётларни, фазилатларни таркиб топтириш, юксак ахлоқ нормаларини шакллантириш учун бутун масъулият бошланғич синф ўқитувчисининг зиммасига тушади. Боланинг мазкур ёш даврида ўқитувчининг ҳар бир гапи, ҳар бир хатти-ҳаракати таъсир кўрсатиш услуби унинг учун ҳақиқат мезони вазифасини бажаради. Чунки ўқувчилар ўқитувчиларига қаттиқ ишонадилар, унинг фикр-мулоҳазаларига қулоқ соладилар, педагогик назоратидан жиддий таъсирланадилар, талабларига ҳаммаша амал қиладилар, у берган топшириқларни беками-кўст бажаришга интиладилар. Ана шу даврда ўқитувчи учун ўқувчиларнинг маънавиятига таъсир кўрсатиш, ижобий хис-туйғулари ва эзгу ниятларини қўллаб-қувватлаш, уларни атрофдаги кишиларга ёрдам беришга ундаш, тўғри мулоҳаза юритишга ўргатиш, номаъқул қилиқлардан тийиш, табиат манзараларини кузатишга ва мусиқа тинглашга одатлантириш, уларга нималар билан шуғулланиш кераклигини, бурч хиссини тушунтириш, улар билан ўқилган китобларни, кўрилган томошаларни муҳокама қилиш имконияти туғилади. Ўқитувчининг ўқувчилар билан мазмунли суҳбатлар ўтказиши, уларни ғаройиботлар оламига олиб кириши, фаоллик сари етаклаши алоҳида аҳамият касб этади. Маълумки, ўқувчиларнинг психологик хусусиятлари ҳар хил бўлиб, бир ўқувчига муваффақият билан қўлланган тарбиявий таъсир воситаси бошқа бирига қўлланилганда кутилган натижани бермаслиги мумкин. Бунда индивидуал ёндашув амалга оширилса самарага эришилади. Бунда ўқувчи шахсининг индивидуал хусусиятларига ва унинг муайян давридаги психологик ҳолатига мос тарбиявий воситаларни танлаш ва янги воситаларни топишни талаб қилади. Халқ оғзаки ижоди асарлари, айниқса, эртак, нақл-мақоллар ва топишмоқлар бошланғич синф ўқувчиларининг юқорида таъкидлаб ўтган ёш ва психологик ўзига хос хусусиятларига мос келади ва улардан таълим-тарбия жараёнида бошланғич синф ўқитувчилари мақсадга мувофиқ фойдаланишлари лозим.

Адабиётлар:

1. Алметов Н.Ш. Ўқув–тарбия жараёнида халқ педагогикасининг тарбиявий имкониятларидан фойдаланиш. Чимкент, 1993. 90-б.
2. Ақлий ва ахлоқий тарбия муаммолари. (мақолалар тўплами) –Т.: Тош. давлат университети қошидаги олий педагогика институти. 1996. 61 Б.
3. Бобоев Ҳ., Ғофуров З. Ўзбекистонда сиёсий ва маънавий-маърифий таълимотлар тараққиёти. –Т.: 2001. Янги аср авлоди. 480 б.
4. Рахмонова Г. Ш. Значение духовно-нравственного воспитания в воспитании учащихся и методы его развития //Academicresearchineducationalsciences. – 2021. – Т. 2. – №. 3.
5. Рахмонова Г. Ш. Компетенция воспитателя дошкольного образовательного учреждения //Проблемы педагогики. – 2020. – №. 6 (51).
6. Shavkatovna R. G. Formation of Spiritual and Moral Attitudes of the Student's Personality //Middle European Scientific Bulletin. –2021. –Т. 10. – №. 1.
7. Рахмонова Г. Ш., Насруллаева М. Н. К. Методика проведения занятий по развитию речи в дошкольных образовательных учреждениях //Academy. – 2019. – №. 12 (51).

Maktabgacha yoshdagi bolalarni mehnatsevarlikka o'rgatish.....	199
Nabiev E.E.	
Ta'lim-tarbiya jarayonlarini samaradorligini oshirishga yonaltirilgan boshqaruv faoliyat tizii.....	201
Николаева А.Ю., Максимова Н.Л.	
Учебный стресс как фактор риска развития аддиктивного поведения студентов...	204
Николаева А.Ю., Захарова А.Н.	
Средства массовой информации как фактор риска возникновения тревожных симптомов и отрицательного отношения к вакцинации в условиях пандемии COVID-19.....	207
Намазов Х., Корахонова Ю., Хожасов М., Коравхонов А.	
Орошаемые почвы оазисов Узбекистана и их засоление.....	209
Neymatov F.F.	
Shaxsning emotsional-irodaviy holatlari, his-tuyg'u va emotsiya psixologiyasi.....	216
Кредит-модуль тизими асосида талабалар ижодий фаолиятини шакллантириш	218
Odilova Z.A.	
Bolalarning ijtimoiylashuvida oilaning o'rni va ahamiyati.....	221
O'tayev A.Yo.	
Talabalar siyosiy madaniyatini rivojlantirishda jadid ma'rifatparvarlari g'oyalaridan foydalanish.....	223
Орипова Ш.	
Мир спасут вечные ценности.....	226
Охунов И.А., Мирзаикромов Н.М.	
Мактабгача таълим ёшдаги болаларнинг нутқини ўстириш ва саводга тайёрлашнинг педагогик асослари.....	231
Очилова Ф.Б., Саидова Ш.Ш.	
Стресс!.....	234
Ochilova F.B., Davlatova D.O'.	
Boladagi agressiv xulq-atrovni korrektsiyalash usullari.....	237
Olimova A.	
Talabalarni ijodiy faoliyatga tayyorlashda raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish usullari.....	239
Очилова М.И.	
Маснави "Семи ахтар" Адибека Шерози в ответ на "Семт тел" Низами Гянджеви.....	242
Radjabova Sanobar Raximovna	
Jamoa bo'lib kuylashning eng asosiy shartlari	246
Рахмонова Г.Ш.	
Ўқувчиларни маънавий-ахлоқий тарбиялашнинг ижтимоий-психологик хусусиятлари.....	249
Рузметов М.И., Намозов Х.К., Корахонова Ю.Х., Нурматов О.О.	
Инновационные методы использования земельных ресурсов субтропической зоны Узбекистана.....	251
Raximova F.M.	
Tarbiyachilarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish bosqichlari.....	255
Рамазонов А., Намазов Х., Кораханова Ю.	
Производственный «Опыт» эксплуатации коллекторно-дренажных систем в орошаемой зоне Узбекистана.....	257
Saidova B.N.	
Dunyoviy ta'limni qo'llab-quvatlashda ma'rifatparvar ayollar o'rni.....	263
Samiyev B.N., Norbadalova K.I.	
Yusuv xos Hojibning boshqaruvga doir qarashlar va axloq o'g'itlari.....	267

Сирожидинов Ч.С. Ёшларни маънавий-ахлоқий тарбиялашнинг ижтимоий тенденциялари.....	269
Sindarov R.U. Metodik o‘yinlarning grammatikani shakllantirishdagi o‘rni.....	272
To‘rajonov Muradjon Dilmurod o‘g‘li Bolalar musiqiy faoliyatida musiqa idrokning ijobiy ta’siri xususiyatlari.....	274
Турдиева М.Ж., Исломова М.И. Болалардаги девиатив хулқ-атвор психокоррекцияси.....	276
Турдиева М.Ж., Давронова Г.М. Шахсга йўналтирилган таълим технологияси асосида таълим жараёнини ташкил этиш.....	279
Турдиева М.Ж., Шаропова Р.Р. Мактабгача таълим ташкилоти ва оила ҳамкорлиги.....	281
Tirkasheva S.O. Ijodiy o‘yinlarning maktabgacha yoshdagi bolalar taraqqiyotida tutgan o‘rni.....	283
Тоиров А.З. Умумий Ўрта таълим мактабларида фаолият кўрсатувчи педагогларнинг ўсмирларда миллий ғурурни шакллантириш маҳоратларини такомиллаштириш.....	285
Тўйичиева Г.М. Мустақил таълимга ёрдам берувчи фаолиятни шакллантиришнинг шарт-шароитлари.....	289
Турғунбоева Дилором Ўз-ўзига нисбатан баҳони ривожлантиришнинг психокоррекцияси.....	291
Adpi Tolipova A.B. Oilada bolalarning estetik tasavvurlarini shakllantirishning o‘ziga xos jihatlarini.....	292
Химматалиев Д.О., Муминова М.Ю. Мактабгача таълим ташкилоти бошқарувида инновацион ёндашув асосида рахбарнинг бошқарув компетентлигини ошириш йўллари.....	294
Xalmatov U. Bo‘lajak pedagoglarda boshqaruv madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish omillari..	297
Холмунинова Дилшода Тошпўлатовна Ўқитувчилар жамоасида ижодий муҳитни шакллантиришда рахбар одоби масаласи	300
Shodmonova D.Sh. Sharq mutafakkirlarining o‘quvchi-yoshlarni sog‘lom turmush madaniyatini shakllantirishga oid qarashlaridan.....	300
Шукурова Гулбахор Муродовна. Ота-она ва фарзанд ўртасидаги мулоқот психологияси.....	305
Эрназарова Г. О. Талабаларнинг касбий-педагогик компетенциясини шакллантиришни аҳамияти..	308
Юнусова Б.С. Асариои ирфон ва андешаҳои ахлоқии аттори нишопури.....	310
Yusuvalieva A.Ya. Mavzu: ijtimoiy institutlarning bola ijtimoiylashuvdagi o‘rni.....	314
Қодиров Ғ. Ёшларни маънавий-ахлоқий тарбиялашда гиёҳвандликка қарши курашиш.....	316
Қайнарова И.В. Педагогик ҳамкорлик инновацион тизимини ташкил этиш.....	319
Курбанова М.Э. Малакали педагог кадрлар таёрлаш тизимини янада такомиллаштириш.....	321
Қодиров Умарали Дўстқобилович Бағрикенглик (толерантлик)ни шакллантиришда санъатнинг ўрни.....	323

Pedagog xotin-qizlarning talabalarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashida kasbiy pedagogika fanining o'rnini.....	327
Қўнушова Светлана Жумановна Ёшларни маънавий-ахлоқий тарбиялашнинг ижтимоий-психологик хусусиятларини инновацион ривожлантириш механизмлари.....	328
Гафуров А.В. Таъсири Абдулқодир Қурон ба олимони минбаъда дар мисоли замахшар.....	332
Ғозиева Г.А. Талабаларда стрессга мойиллик намоён бўлишининг психологик хусусиятлари...	336
Ҳасанова Феруза Раҳмоналиевна Музейлар – тарихнинг сирли хилқатларини ўзида мужассам этган кўзгу.....	340
	339

GULCHEHRA QURBONOVA

**YOSHLARNI MA'NAVIIY-AXLOQIY VA JISMONIY BARKAMOL
ETIB TARBIYALASH VA TA'LIM-TARBIYA JARAYONLARINI
TAKOMILLASHTIRISHNING STRATEGIK MODELLARI**

Toshkent –2022

Muharrir:	Sh. Kusherbayeva
Tex. muharrir:	Sh. Mirqosimova
Rassom:	U. Ortiqov
Kompyuterda sahifalovchi:	D. Bakirova

**Bichimi 60x84 ¹/₁₆. «Times New Roman» garniturasini.
Ofset bosma usulida bosildi.
Shartli bosma tabog'i 44,0. Nashriyot bosma tabog'i 43,75.
Buyurtma № 200.**